P1

Kurukshetra

A JOURNAL ON RURAL DEVELOPMENT

Vol. 66 No.12 Pages 52 October 2018 ₹ 22

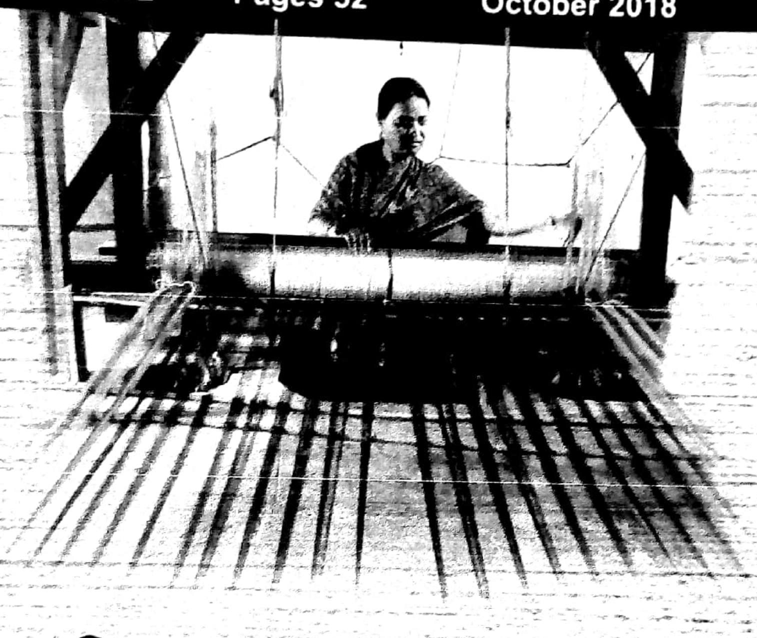

Micro, Small & Medium Enterprises

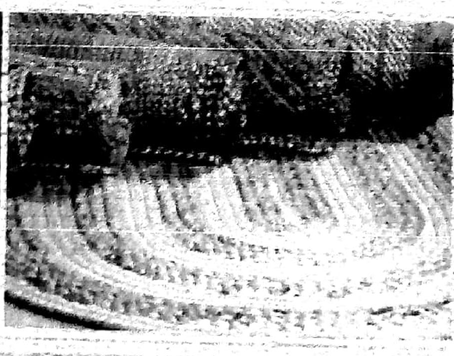

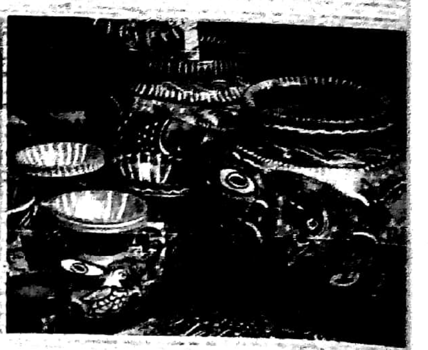

Scanned by CamScanner

The Monthly Journal

Kurukshetra

MINISTRY OF RURAL DEVELOPMENT

Vol. 66 No. 12 Pages 52

October 2018

CHIEF EDITOR
DEEPIKA KACHHAL

EDITOR
VATICA CHANDRA

EDITORIAL SUPPORT
NAVEEN JOSHI

JOINT DIRECTOR (PRODUCTION)
VINOD KUMAR MEENA

COVER DESIGN
SISIR KUMAR DATTA

EDITORIAL OFFICE
ROOM NO. 653,
Publications Division,
Soochna Bhawan,
C.G.O. Complex, Lodhi Road,
NEW DELHI-110003
Phone : 011-24362859
E-MAIL : kurukshetra.english@gmail.com

FOR SUBSCRIPTION ENQUIRIES, RENEWALS AND AGENCY INFORMATION
PLEASE CONTACT:
JOURNAL UNIT, PUBLICATIONS DIVISION
MINISTRY OF I & B, ROOM NO. 48-53,
SOOCHNA BHAWAN, CGO COMPLEX,
LODHI ROAD, NEW DELHI-110 003
TELE : 24367453
FAX: 24365610
E-MAIL : pdjucir@gmail.com
WEBSITE : publicationsdivision.nic.in

For Online Sale, please log on to bharatkosh.gov.in/product, and for e-books, please visit Google Play, Kobo or Amazon

SUBSCRIPTION* :
INLAND
1 YEAR : ₹ 230
2 YEARS : ₹ 430
3 YEARS : ₹ 610
ABROAD (AIR MAIL)
ONE YEAR
₹ 530 (SAARC COUNTRIES)
₹ 730 (OTHER COUNTRIES)
* REVISED FROM APRIL 2016 ISSUE ONWARDS

CONTENTS

Title	Author	Page
KVIC: Strengthening Rural Economy	V K Saxena	5
Khadi and Rural Reconstruction: A Gandhian View	Dr Ravindra Kumar	9
Khadi: A Tool for Employment	A. Annamalai	12
Boosting Economy Through MSMEs	Dr Anna K. Patil	17
MSME for Inclusive Development	Dr Nune Srinivasa Rao, Dr E. Vijaya	21
Sabki Yojana, Sabka Vikas	Narendra Singh Tomar	26
Swachh Bharat Mission: Success Story Swachh Bharat Summer Interns Make a Huge Difference		32
Fostering Technology and Innovation	Dr Jatinder Singh	33
Employment Generation through MSMEs	Dr R. Sasikalapushpa, Dr B. Ramaswamy	37
MSME: The Engines of Growth	Dr Sriparna B Baruah	41
Coir Industry: Prospects and Challenges	G. Nagaraja	45
PM launches Ayushman Bharat – PM Jan Arogya Yojana at Ranchi		50

Sales Emporia : Publications Division: *Soochna Bhavan, CGO Complex, Lodhi Road, New Delhi - 110003 (Ph 24365610) *Hall No.196, Old Secretariat, Delhi 110054 (Ph 23890205) * 701, B Wing, 7th Floor, Kendriya Sadan, Belapur, Navi Mumbai 400614 (Ph 27570686)*8, Esplanade East, Kolkata-700069 (Ph 22488030) *'A' Wing, Rajaji Bhawan, Basant Nagar, Chennai-600090 (Ph 24917673) *Press road, Near Govt. Press, Thiruvananthapuram-695001 (Ph 2330650) *Room No.204, IInd Floor, CGO Towers, Kavadiguda, Hyderabad-500080 (Ph 27535383) *1st Floor, 'F' Wing, Kendriya Sadan, Koramangala, Bangalore-560034 (Ph 25537244) *Bihar State Co-operative Bank Building, Ashoka Rajpath, Patna-800004 (Ph 2683407) *Hall No 1, 2nd floor, Kendriya Bhawan, Sector-H, Aliganj, Lucknow-226024 (Ph 2325455) *Ambica Complex, 1st Floor, above UCO Bank, Paldi, Ahmedabad-380007 (Ph 26588669) House No. 4, Pension Para Road, Post Office - Silpukhuri, Guwahati -781003 (Ph 2665090)

Kurukshetra seeks to carry the message of Rural Development to all people. It serves as a forum for free, frank and serious discussion on the problems of Rural Development with special focus on Rural Uplift.

The views expressed by the authors in the articles are their own. They do not necessarily reflect the views of the Government or the organisations they work for.
The readers are requested to verify the claims in the advertisements regarding career guidance books/institutions. Kurukshetra does not own responsibility. Maps used are for illustration & study purpose and may not strictly conform to the official map.

Scanned by CamScanner

BOOSTING ECONOMY THROUGH MSMEs

Dr Anna K. Patil

MSMEs account for more than 80 per cent of the total industrial enterprises in India creating more than 8000 value added products. The most important contribution of MSMEs in India is promoting the balanced economic development. The trickle down effects of large enterprises is very limited as compared to small industries where benefits of percolation of economic growth are more visible.

The Micro, Small and Medium Enterprises (MSMEs) have always been the backbone of Indian economy. They have played a great role in ensuring the socialistic goals like income equality, employment generation, poverty eradication and balanced regional development as envisaged by the planners. This sector has been recognised as the engine of growth all over the world. Many countries of the world have established a MSME Developmental Agency as the nodal agency to coordinate and oversee all government initiatives in respect of the development of this sector.

Contribution of MSMEs in Indian Economy:

The MSMEs occupy a strategic importance in terms of **output, exports and employment** created in Indian economy. It produces about 45 per cent of manufacturing output and 40 per cent of the total exports. Furthermore, about 80 million persons are engaged in over 29 million units throughout the country (*Planning Commission 2012*). The contribution of MSMEs in India's GDP has increased from 29.57 per cent to 29.94 per cent during 2011-12 to 2013-14; furthermore, it slightly decreased and reached at 29.39 per cent in 2015-16. Growth rate of this sector in Indian economy has been decreased from 15.27 per cent to 9.43 per cent during 2011-12 to 2015-16. As the income increases, the share of the informal sector decreases and that of the formal MSME sector increases.

MSMEs account for more than 80 per cent of the total industrial enterprises in India creating more than 8000 value added products. The most important contribution of MSMEs in India is promoting the balanced economic development. The trickle down effects of large enterprises is very limited as compared to small industries where benefits of percolation of economic growth are more visible. While the large enterprises largely created the islands of prosperity in poor India, small enterprises have succeeded in

Scanned by CamScanner

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION

D.P. Bhosale College, Koregaon

Tal. Koregaon, Dist. Satara (MS), INDIA
(Affiliated to Shivaji University, Kolhapur)
NAAC Re-accredited 'A' Grade (CGPA 3.12)
ISO 9001:2015 Certified

Impact Factor – 6.261 ISSN – 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S

RESEARCH JOURNEY

International E-Research Journal

PEER REFREED & INDEXED JOURNAL

March -2019 Special Issue – 171 (H)

HISTORY

Guest Editor:
Dr. Vijaysinh Sawant,
Principal,
D. P. Bhosale College, Koregaon
Dist. Satara [M.S.] INDIA

Executive Editor of the issue:
Dr. Vijay Vishnu Padalkar
Head, Dept. of History,
D. P. Bhosale College, Koregaon
Dist. Satara [M.S.] INDIA

Chief Editor:
Dr. Dhanraj Dhangar (Yeola)

For Details Visit To : www.researchjourney.net

SWATIDHAN PUBLICATIONS

Scanned by CamScanner

'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal
Impact Factor - (SJIF) - 6.261, (CIF) - 3.452(2015), (GIF)-0.676 (2013)
Special Issue 171 (H)- History
UGC Approved Journal
ISSN : 2348-7143
April-2019

INDEX

No.	Title of the Paper	Author's Name	Page No.
1	Terrorism and its Impact on Indian Economy: A Study With Reference to Tourism Industry in Goa "	Henrique Desouza	07
2	Cooperative Movement and G.D. Bapu Lad	Dr. Vikas Yelmar	12
3	Contribution of LakshmiSwaminathan in Azad Hind Sena	Prof. Shankar Gejage	15
4	The Contribution of *G. D. Bapu Lad in the Sanyukta Maharashtra Movement*	Dr. Nilkanth Lokhande	17
5	Human Rights Movements and Indian Tribes	Jahangir Padvi	21
6	Administration of Forts in The Period of Shivaji	Mr. Vivekanand Mane	25
7	Impact of Global Warming on India	Dr. G. N. Dhale	28
8	हैद्राबाद मुक्ती लढ्यातील महिलांचे योगदान	प्रा. हनुमंत धनगे	36
9	ऐतिहासिक वास्तूंचे संवर्धन एक आव्हान	डॉ.सुरेश चव्हाण	42
10	पंजाबमधील दहशतवाद रोखणारे ऑपरेशन ब्ल्यू स्टार आणि ब्लॉक थंडर	डॉ.उज्ज्वला नलावडे	46
11	मानवाधिकार आणि भटके विमुक्त	डॉ. नारायण भोसले	49
12	राजर्षी शाहू महाराजांचे स्त्री सुधारणेविषयीचे कार्य	डॉ. संजीव बोडखे	55
13	कोयना धरणग्रस्तांचे प्रश्न	डॉ. विश्वनाथ पवार	59
14	भारतीय आदिवासी समाजातील आर्थिक आणि सामाजिक समस्या - ऐतिहासिक अभ्यास	डॉ.दत्तात्रय डूबल	64
15	ऑनरकिलिंग-सामाजिक समस्येचा अभ्यास	समाधान जाधव, डॉ.विजय पाडळकर	69
16	राधानगरी तालुक्यातील व्यावसायिक स्थिती	डॉ. व्ही.व्ही. पाडळकर	73
17	सातारा जिल्ह्यातील मराठाकालीन किल्ल्यांचे संरक्षण व्यवस्थापनेतील महत्त्व	प्रा. आर.के. देशमुख	82
18	वाई शहराच्या विकासातील रास्ते घराण्याचे कार्य	डॉ. एस. पी. शिंदे	88
19	खानापूर तालुक्याचे मवाळ राष्ट्रीय कॉंग्रेसच्या कालखंडातील योगदान	डॉ.प्रतापसिंह माने	92
20	कर्मवीर भाऊराव पाटील : जीवन व कार्य	डॉ. राजेंद्र सोनावले	96
21	फलटण संस्थानमधील स्वातंत्र्यपूर्व काळातील प्राथमिक शिक्षण व्यवस्था	प्रा. पी.के. घाटगे	100
22	किल्ले काल्याणगडाचे ऐतिहासिक महत्त्व	डॉ. एस. एम. गावडे	104
23	आर्य समाज व राजर्षी व शाहू महाराज	डॉ. अनिल टिके	107
24	विदर्भातील आदिवासींचे वैभवशाली पण दुर्लक्षित लोकसाहित्य एक मागोवा	प्रा.संदीप नन्नावरे	110
25	नागरीकरणाचा पर्यावरणावर परिणाम	रंजीत कुंभार आणि डॉ.विजय पाडळकर	114
26	इतिहास लेखनात ऐतिहासिक साधनांचे महत्त्व	सौ. सुवर्णा डांगे	120
27	भारतातील सामाजिक चळवळीचा विकास	प्रा. महेश कुलकर्णी	123
28	महाराष्ट्रातील सामाजिक चळवळीची वाटचाल	डॉ. मेघराज बीटे	129
29	स्वातंत्र्योत्तर काळातील भारतीय ग्रामीण विकास	डॉ. उल्हास राठोड	134

Scanned by CamScanner

'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal | ISSN : 2348-7143
Impact Factor - (SJIF) – 6.261, (CIF) - 3.452(2015), (GIF)–0.676 (2013) | April-2019
Special Issue 171 (H)- History
UGC Approved Journal

कर्मवीर भाऊराव पाटील जीवन व कार्य

डॉ.राजेंद्र रघुनाथ सोनावले
ए.एस.सी. कॉलेज,रामानंदनगर

प्रास्ताविक-

भारताचे थोर सुपुत्र, आधुनिक शिल्पकार आणि रयत शिक्षण संस्थेचे संस्थापक पद्मभूषण डी.लिट.कर्मवीर भाऊराव पाटील उर्फ परमपुज्य आण्णा हे अत्यंत थोर समाज सुधारक, शिक्षण प्रेमी व विचारवंत होते. ज्या चार पाच कर्त्या पुरूषांनी आधुनिक महाराष्ट्र घडविला त्यामध्ये कर्मवीर भाऊराव पाटील यांची गणना करावी लागते. शिक्षणाला पारख्या झालेल्या ग्रामीण डोंगराळ भागातील लोकांच्या मुलांना शिक्षणाची संजीवनी देण्याचे कार्य त्यांनी केले. कर्मवीर भाऊराव पाटील महात्मा फुले यांनी छत्रपती शाहू महाराजांना व महात्मा गांधी यांना गुरूस्थावी मानत होते जे कार्य गुरूनी केले तेच कार्य कर्मवीरांनी मोठया जिद्दीने व असंख्य हाल अपेष्ठांना तोंड देवून केले. अण्णी जनतेस साक्षर सुशिक्षीत व सुसंस्कृत करण्यासाठी चंदनाप्रमाणे त्यांनी देह झिजवला. महात्मा फुले हे भारतीय समाजक्रांतीचे जनक आहेत. तर कर्मवीर भाऊराव पाटील हे ग्रामीण शिक्षण चळवळीचे जनक आहेत. कर्मवीर अण्णांच्या अंगी स्वावलंबी शिक्षण, स्वत्व व स्वाभिमान श्रम प्रतिष्ठा समता, स्वच्छ चरित्र, सेवाभावी कार्य व राष्ट्रीय एकात्मता इ. गुण वैशिष्टये दिसून येतात.

जन्म-

कर्मवीर भाऊराव पाटील यांचा जन्म २२ सप्टेंबर १८८७ (आश्विनि शुद्ध ५ ललिता पंचमीस) रोजी कुंभोज ता. हातकलंगले जि.कोल्हापूर येथे आजोळी जैन कुटूंबात झाला. आण्णांचे वडिल पायगोंडा होय. त्यांच्या अंगी सचोटी, काटकसर, प्रामाणिकपणा, नीटनेटकेपणा व अडचणीत असलेल्या गोर-गरीबांना मदत करण्याची मुलः प्रवृत्ती होती. आण्णाच्या मातोश्री गंगाबाई होय. त्या अतिशय स्वभिमानी करारी होत्या अन्याय व असत्य त्यांना अजिबात खपत नसे. अण्णांनी वडिलांपासून सचोटी, निस्पृहता साधेपणा व प्रामाणिकपणा हे गुण घेतले असत्य व अन्यायाविरूद्ध कुठल्याही संकटाची जमा न बाळगता बंड करून उठण्याची व त्यासाठी प्राणपणाने झुंज देण्याची प्रवृत्ती त्यांनी मातेकडून घेतली.

बालपण-

आण्णांचे बालपण कुंभोजलाच गेले आण्णांना आजोळ फार आवडत होते ते सर्वांचे लाडके होते. समर्लीणाच्या व बाहुबलीच्या पवित्र डोंगरावर खूपा भटकले सुरपारंब्या खेळले. नदीत पोहणे उडी मारणे व सायंकाळी मर्दानी खेळ खेळणे. ही त्यांची दिनचर्या होती. एके दिवशी नदित पोहण्याचा डुंबण्याचा खेळ चालू असताना भली मोठी सुसर आली. सर्व मुले घाबरून पळत सुटली. परंतु आण्णा तिथेच उभे राहिले. लोकांचा गोंगाट ऐकून आजुबाजूचे लोक पळत आले. आणि त्यांनी अण्णांना बाहेर ओढून काढले. लहानपणापासूनच आण्णांना भिती हा शब्दच माहित नव्हता.

अण्णा लहान असतानाच कुंभोज भागात सत्यापाचेबंड झाले. कुंपनाच्या काटक्या एका सुई बाईने (महार) तोडल्या म्हणून चौगुले नावाच्या माणसाने त्या गरोदर बाईस जनावरासारखे मारणे हा अन्याय सत्यापाला सहन झाला नाही म्हणून त्याने चौगुल्याला रागाच्या भरात कुऱ्हाडीने तोडले सत्याप्पा (भूमिगत) फरारी झाला त्यावेळी तो पायगोंडा पाटलाच्या शेतावर येत असे तो अण्णांना अंगा-खांद्यावरून खेळवत असे बंडखोरी व सत्यनिष्ठा ही लहानपणी सत्याप्पाकडून आण्णांना मिळाली आण्णांच्या वडिलांना नोकरी निमित्त दहिवडी, म्हसवड, विटा, इस्लामपूर, कोरेगाव, तासगांव इत्यादि ठिकाणी रहावे लागले. आण्णा १० वर्षाचे

Scanned by CamScanner

...al Research Journal of Commerce, Business and Social Sciences (IRJCBSS) ISSN: 2277 – 9310

GROWTH OF POPULATION IN SATARA DISTRICT OF MAHARASHTRA: A GEOGRAPHICAL STUDY

S.D. Koli
Assistant Professor, Dept. Of Geography,
Chandrabai Shantappa Shendure College,
Hupari.

Dr. V. R. Veer
Research Guide, Associate Professor & Head,
Dept. Of Geography, Kisan Veer
Mahavidyalaya,Wai

Abstract

The study of the population plays an important role in the view point of Geography, Economics, Sociology and many other sciences. Population growth refers to increase or change in the number of people. The present paper deal with the study of population growth of satara district during 1971-2011.The growth of population of Satara district from 1727376 in 1971 to 3003741 during 2011. The secondary data is collected for present study from the District Census Handbook. To find the decadal growth of population simple population growth technique is applied. The results are represents with the help of different graphs. The growth of rural population is gradually declining and urban population is constantly increasing.

Keywords: Growth, Percentage, Decade, Population

Introduction:

India is the second most populist country in the world after china. India occupied near about 2.4 percent of land of the world where it covers near about 17 percentage population of the world. In India most of people lives in rural areas. In 1901, it was 89.2%, in 1951 it was 82.7%, and in 1981 it was 76% and in 2001 it was 72%. According to the Census of India, 2011(Projected), the population of India is more than 1.21 billion and out of it 72.2% population belongs to the rural area. It means the population of rural area is slowly decreasing because of the migration of rural people towards the cities. Population studies are concerned with a quantitative study of the size, structure, and territorial distribution of human populations and the changes occurring in them. Population change is largely influenced geographical elements such as Birth rate, Death rate and Migration. When the birth rate is higher than death rate then population will increase. Population change influence on various Social, Economic, Demographic elements so study of population change is necessary.

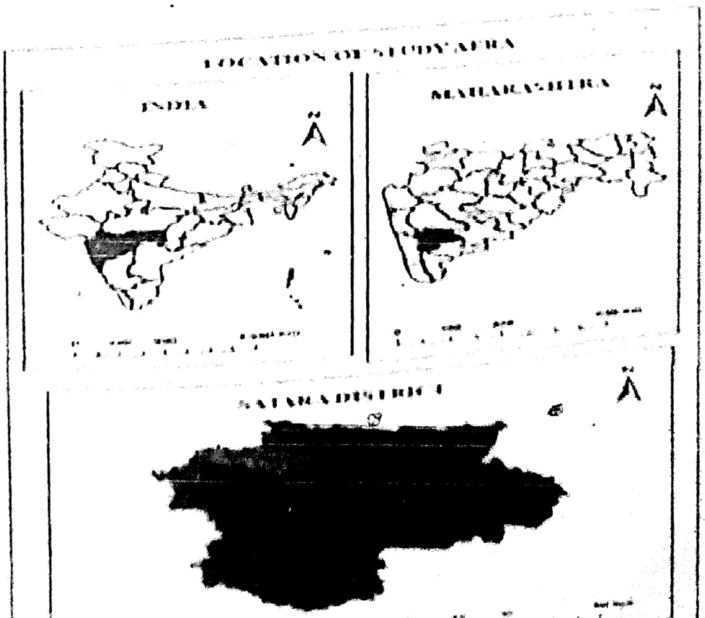

Scanned by CamScanner

National- Conference

शिवाजी विद्यापीठ मराठी शिक्षक संघ, कोल्हापूर
विद्वत्प्रमाणित, यु.जी.सी. मान्यताप्राप्त त्रैमासिक
(Peer Reviewed Referred Research Journal)
ISSN No. 2319-6025

शिविम संशोधन पत्रिका

वर्ष-आठवे : अंक सतरा-अठरा । जानेवारी ते जून २०१९

श्रमसंस्कृती आणि साहित्य

दिनांक ९ आणि १० फेब्रुवारी, २०१९

कुणी न राहो दुर्बल अज्ञ । म्हणुनी हा शिक्षण यज्ञ ।।
माजी आमदार श्री. बाबासाहेब पाटील सरुडकर शिक्षण संस्थेचे

श्री शिव-शाहू महाविद्यालय, सरूड

ता. शाहूवाडी, जि. कोल्हापूर
नॅक तृतीय मूल्यांकन : B ग्रेड (CGPA- 2.41)

Ramanandnagar College BURLI A.S.C.

Principal
Arts, Science

शिवाजी विद्यापीठ मराठी शिक्षक संघाचे विद्वत्प्रमाणित त्रैमासिक

शिविम संशोधन पत्रिका

(Peer Reviewed Referred Research Journal)

ISSN No. 2319-6025

(विद्यापीठ अनुदान आयोग नवी दिल्ली, मान्यता अ. क्र. ६४१७५)

वर्ष–आठवे : अंक सतरा–अठरा

जानेवारी–फेब्रुवारी–मार्च, एप्रिल–मे–जून २०१९

श्रमसंस्कृती आणि साहित्य

संपादक

डॉ. शिवकुमार सोनाळकर

कार्यकारी संपादक

डॉ. नीला जोशी

संपादक मंडळ

डॉ. नंदकुमार मोरे, डॉ. गोमटेश्वर पाटील, डॉ. तातोबा बदामे, डॉ. दिनेश वापुंबरे

संपादन सहाय्य

प्रा. प्रकाश नाईक, प्रा. रघुनाथ मुडळे

सल्लागार समिती

डॉ. राजन गवस, डॉ. प्रकाश कुंभार, डॉ. डी. ए. देसाई, डॉ. अनिल गवळी

प्रकाशक

अध्यक्ष, शिवाजी विद्यापीठ मराठी शिक्षक संघ, कोल्हापूर

अनुराज, ७/ब, सूर्यवंशी कॉलनी, सानेगुरुजी वसाहत, कोल्हापूर ४१६ ०११

मुद्रक

भारती मुद्रणालय

८३२ ई वॉर्ड, शाहूपुरी ४ थी गल्ली, कोल्हापूर. फोन : (०२३१) २६५४३२९

मूल्य : रु. ३००/–

Scanned by CamScanner

श्रमसंस्कृती आणि महानगरीय कविता

तेजस चव्हाण

प्रस्तुत निबंधामध्ये महानगरीय कवितेतून व्यक्त झालेल्या श्रमसंस्कृतीची रूपे पडताळून …चा मानस आहे. मराठी भाषक समूहाची महानगरातील श्रमसंस्कृती तपासताना; …तीस श्रमसंस्कृतीचे मूळ स्रोत विचारात घेणे आवश्यक वाटते. मानव हा समाजशील … असल्याने तो समूहाने, गटागटाने राहतो. या समूहाची पूर्वअवस्था म्हणजे टोळ्या … सुरुवातीच्या काळात टोळ्याटोळ्याने राहणाऱ्या माणसाने पाण्याच्या स्रोतांशेजारी … केली. कालांतराने त्याने शेती कसण्याचे कौशल्य आत्मसात करून शेती करण्यास … केला. यातून शेतकरी, शेतमजूर, शेतीशी निगडित कामे करणारे बलुतेदार, पारंपरिक …यिक निर्माण झाले. शेती हाच एकमेव जगण्याचा आधार असल्याने शेतीला केंद्रस्थानी … पाटील, कुलकर्णी, सुतार, कुंभार, लोहार, चांभार, ढोर, महार, परीट, न्हावी, साळी, …, कोष्टी, बेलदार, वडार हे सारे गावगाड्याचे घटकशेतीशी निगडित परंपरागत कामधंदा … श्रमसंस्कृतीची जोपासना करत असत. पुढे आंग्ल संपर्कामुळे व औद्योगिक क्रांतीमुळे …ना महत्त्व येत गेले. शहरे व्यापार उद्योगाची केंद्रे बनली. परिणामी कोकण, खानदेश, …, मराठवाडा अशा खेड्यापाड्यात पांगलेल्या मराठी भाषिक समूहातील तळाबुडीचे … रोजगारासाठी शहरात येऊन धडकू लागले. दुष्काळ, नैसर्गिक अरिष्ट्ये, शोषणाला …, भांडवलशाहीच्या दाबातून पारंपरिक व्यवसाय बुडाल्याने पोटार्थी कष्टकरी लोक …ार-धंद्याच्या आशेने, नशीब काढण्यासाठी महानगरांच्या निवाऱ्याला आले. येताना … लोकांनी आपआपल्या प्रदेशनिष्ठ संवेदना, जीवन धारणा, जीवनमूल्ये, जगण्याच्या … सोबत आणल्या होत्या. यामध्ये परप्रांतीयांची संख्याही विपुल होती. परंतु महानगरामध्ये …ल्यानंतर ह्या सगळ्या जीवन धारणा कुचकामी ठरल्या. सत्तेचे राजकारण, भांडवलशाही, …, शोषक-शोषितांचे वर्गीय संबंध, युनियनचे राजकारण, गुन्हेगारी, जगण्यातील असाह्यता, …विग्रता, अर्थशून्यता अशी महानगरातील श्रमाच्या भोवतीची अक्राळविक्राळ रूपे साहित्यातून … लागलेली दिसतात.

महानगरीय साहित्य म्हणून आपण ज्या साहित्याकडे बघतो त्यातील बऱ्यापैकी साहित्य … मुंबई' या महानगराचेच जीवनवास्तव मांडणारे आहे. सुरुवातीच्या काळात मुंबई हेच …मेव रोजगार निर्माण करून देणारे आणि सगळ्यांना सामावून घेणारे शहर होते. त्यामुळे …ादी सुरुवातीच्या मुंबईविषयी, तेथील रोजगाराच्या उपलब्धतेविषयी पठ्ठे बापूराव …तात,'मुंबई नगरी बडी बाका। जशी रावणाची लंका। वाजतो डंका-डंका चहुमुलुखी… …ई नगरी सदा तरनी व्यापार चाले मनभरुनी' अशा शब्दात मुंबईच्या देखणेपणाचे वर्णन पठ्ठे …राव करतात. मुंबईच्या विलोभनियतेचे चित्रण आपल्या नखरेल लावणीतून ते मुंबईतील …गाराच्या भरभराटीचे वर्णन करतात. परंतु, कालपरत्वे मुंबईचे हे विलोभनीय रूप बदलले. …गावासारख्या खेड्यातून मुंबईला पोट भरण्यासाठी आलेले अण्णा भाऊ साठे मुंबईचे …वदर्शी रूप स्व-अनुभवातून उभारतात. मुंबईच्या धकाधकीच्या व दाहक जीवनाचे

Scanned by CamScanner